

Angyal-szeminárium kiadványai

Szerkeszti:

Dr. BOGSCH ÁRPÁD

kir. törvényszéki bíró.

6. füzet

Büntettek és bűncselekmények a háború alatt

Írta

Dr. Auer György

budapesti kir. ítélőtáblai tanácsjegyző.

Budapest, 1917.
Poltzer Zsigmond és fia bizománya.

A világháborúnak már első napjai is meggyőzhettek bennünket arról, hogy alig képzelhető még oly esemény, a mely az emberiség általános életrendjével, céljaival és törekvéseivel oly feles ellentétben állana mint a háború és ennek elmaradhatatlan kísérő jelenségei, A fejlődésnek és művelődésnek mennél emelkedettebb fokán áll egy nemzet, föltéve, hogy emelkedése saját ernyedetlen szorgalmának és tisztességes törekvésének, nem pedig az ősök érdemein való élőködésnek eredménye — annál szomorúbbnak fogja találni az általános pusztulás ezen időszakát. Csak ily nép foghatja fel ugyanis teljes végzetes jelentőségében azt a tényt, hogy az emberiségre az önfenntartás ösztöne egy oly felfogást kényszerített, a mely a kultúra szempontjából egy több évszázados visszaesést jelent. Mert hiszen kétségtelenül az optimisták álmodozásai közé kell már sorozni azt a reménységet is, hogy az általános fejlődés majd ugyan azon ponton lesz újból megindítható a békekötés után, a melyhez a háború kitörése több évre odaszegezte volt, — Elkell készülnünk arra, hogy a béke első napjai a romok eltakarításával fognak eltelni és nem foghatunk majd nagyobb arányú új kultúrművek létesítéséhez mindaddig, a míg a nemzetek életében a háború által előidézett, számos kóros elváltozás félig-meddig, eltüntetve nincsen. Ez az elv lesz érvényes általában a törvényhozás és jogszolgáltatás szempontjából isj ámdé a büntetőjog terén a rendestől eltérő szempontokat kell majd figyelembe venni. „Mialatt a hosszú és legvéresebb háború is elmúlik — mondja Minding — a sebek beformnak és az elesett hősök sirjaira babérkórút fon az emlékezet, egy másik háború szakadatlanul folyik tovább: az emberiség küzdelme, rettenetes, örökké megifjodó és zért legyőzhetetlen ellenfelével, a tiltott cselekmények elkövetésére uszító szenvedélyeivel szemben! (Das Problem der Strafe in der heutigen Wissenschaft. Abhandlungen. I. 63. old.)

A büntetőjogra a háború után kettős feladat vár; egyidejűleg kell majd a háborús állapotok által előidézett bűnös hajlamokat és a rendezett társadalmi élettel össze nem egyeztethető életfelfogást kiirtani, s ugyanakkor gondoskodni arról is, hogy az „örökké megifjodó,” folyvást újabb alakban megnyilatkozó emberi gonoszság is elvegye méltó büntetését. A jövő céljai, a feladatok és azok megoldására alkalmas eszközök szempontjából a háborús évek tapasztalatai igen becses útbaigazításokkal szolgálhatnak. És noha kétségtelen, hogy ezen tapasztalatok valódi értékükben csupán majd akkor lesznek hasznosíthatók, midőn az egész háborús időnek, mint az európai népei történelmének egy hatalmas fejezete, a megfelelő lelki nyugalommal lesz áttekinthető, talán nem kell elhamarkodottnak tekinteni azokat a munkálatokat sem, a melyek két végzetes esztendőnek a büntetőjog terén mutatkozó rendkívüli, s a háborús viszonyokkal részben közvetlenül, részben csak közvetve összefüggő jelenségeit leszögezni igyekeznek.

A háborúnak a büntetőjogra is kiható jelenségei 3 főcsoportba sorozhatók; nevezetesen tapasztalható a háború hatása a) a büntetteseken, b) a bűncselekményeken és c) a büntetteseken.

1. A háború hatása a büntettesekre.

Nem kutatva a bűnügyi statisztika gyakran bonyolult műveletei útján nyert eredmények célra vezető voltát, sem hasznavehetőségét és megbízhatóságát, annyit mégis el kell ismerünk, hogy a nagyvárosokban elkövetett bűncselekményekre vonatkozó adatok leginkább nyújtanak tiszta képet arról, mint vesznek részt a népesség egyes rétegei a bűnözésben. A budapesti kir. ügyészség feljegyzéseiből az a tény állapítható meg, hogy dacára a katonai szolgálatot teljesítő lakosság mind növekedő számának, a polgári személyek által elkövetett bűncselekmények száma az elmúlt (1915.) évben, kevéssel maradt alatta az (1914.) évben elkövetett bűncselekmények számánál.¹ Figyelembe véve már most, hogy a visszaesés egyazon évben

¹ A bpesti kir. ügyészséghez érkezett az 1914. évben 16287., az 1915. évben 15342, feljelentés.

a ritkább esetek közé tartozik és szem előtt tartva azt is, hogy a katonai bíróságok hatásköre alá vont egyének aránya, mindenestre meghaladja azt az arányt, a mely a bűncselekmények számának apadásában mutatkozik, arra kell következtetnünk, hogy a polgári bíróságok hatásköre alatt megmaradt egyének között növekvőben van azoknak száma, a kik a büntetőtörvényekkel szembe helyezkedtek. Tudva hogy a 18—50 év közötti férfi lakosság java része katonai szolgálatot teljesített már az elmúlt esztendőben, talán nem érdektelen annak vizsgálata, hogy kikből telt ki mégis a büntetettek ily jelentékeny csoportja? Az egyszerűség kedvéért különböztessünk nem szerint vizsgálódásainknál és így már itt jegyezhető meg, hogy az az állandó jelenség, a mely szerint a bűnöző férfiak száma a női büntetettek számát lényegesen meghaladja, a világháború éveiben eltűnőben volt. A mi a férfi büntetéseket illeti, megállapítható, hogy ezek közé a társadalomnak legkülönbözőbb elemei, szinte szokatlan változatosságban tartoznak. Első sorban is azokat a felnőtt belföldieket kell tekintetbe venni, a kik testi hibáik következtében a katonai szolgálatra alkalmatlanok. A gyakorlati tapasztalatok igazolták, hogy nem önkényes feltevéseken alapszik az a következtetés, hogy a népnek az a része, a melynek testi fejlődésében bizonyos visszamaradás, hiányok mutatkoznak, szellemi és erkölcsi tekintetben is alacsonyabb értékű elem, a melyet a világ leghatalmasabb és legfejlettebb nemzeteinek élet-halál harcát nyomon követő mérhetetlen elváltozások különböző tiltott cselekedetek elkövetésére buzdítottak. Csaknem természetesnek találjuk, hogy a zavarosban halászóknak ezen jellegzetes alakjai túlnyomó részben, sőt csaknem kizárólag vagy elleni bűncselekményeket követnek el, a kikkel szemben lényegesen kisebb számmal állanak a fegyveres erő kötelékéből való elbocsájtás után, és a háborús élet befolyása alatt a bűn útjára került individumok. Nem jelentéktelen azonban ez utóbbiak száma sem. A mint hogy nem szenvedhet kétséget, hogy az önfeláldozó bátor magatartás példáinak közvetlen észlelete, s a hatalmas, testet és lelket megrázkódtató küzdelmekben való személyes részvétel különösen alkalmas egyes alacsony és erkölcsstelen ösztön elnyomására, épen oly bizonyos másrésről, hogy azok a tulajdonságok, a melyeket ki kell fejleszteni, sőt szükség esetén kényszerrel is el kell sajátíttatni, hogy a békés

polgárból használható katona válják, a mindennapi, termékeny, munkásságra berendezett élet, erkölcsi szabályaival egyenes el-
lentétben állanak. Az elszántság, melynek a minden emberben
természet szerint meglevő halálfélelem sem szabhat határt, millió
ókat érő jószág váratlan megsemmisítésének egykedvű észlelése,
idegen vagyonnak hadművelési célokból gyakorta szükséges fel-
dulása, mindezek oly körülmények, a melyek nagyon is alkalma-
sak arra, hogy a kevésbé művelt néposztályokhoz tartozó egyé-
nek világnézetében és magatartásában aránylag rövid időn belül
és oly gyökeres változást idézzenek elő, a mely a polgári életbe
való visszatérés esetére az utóbbinak rendjéhez való alkalmaz-
kodást bizony erősen megnehezíti. Gyakran fordul elő, hogy a
harctérről visszatérő katona a hősi élet szokásai mellett továbbra
is megmaia. A haza ellenségeivel szemben táplált gyűlöletét
átviszi saját személyes ellenségeire is. Jelentéktelen, sőt gyak-
ran csak képzelt sérelmek felett való méltatlankodásában fé-
kezhetetlen garázdálkodásra képes és a helyett, hogy jogainak
védelmére a törvény békés útját venné igénybe, a felmerült né-
zeteltéréseket inkább rövidesen és saját belátása szerint, önálló
hatáskörrel igyekszik elintézni, Bűncselekmények, a melyeknek
magvát csupán az emberi természet eldurvulásában lelhetjük,
igen gyakran az elbocsájtott katonák még meg nem nyugodott
kedély állapotának szülöttei.

A büntetéseknél egy további, sajátságos csoportja hadmű-
veletek folytán állandó lakhelyükről elűzött és a forgalmasabb
városokban ideiglenesen letelepedett, úgynevezett „menekültek-
ből” telik ki. Teljesen haeterogén elemekből álló társaság, a
melynek tagjai úgy egymással, mint jelenlegi lakhelyük lakossá-
gával is vadidegenekként állanak szemben és a kik közül sokan
az ágyútűz közepette hátrahagyott kis vagyonukkal együtt, bé-
csületérzésük utolsó maradványát veszni hagyták. Egyébként nem
nehéz megérteni, hogy a kultúra alacsony fokán álló egyének, fű
kiknek tétlenül kellett végignézniük mint meggy tönkre a legrö-
videbb idő alatt is hibájukon kívül egy hosszú élet keserves mun-
kásságának eredménye, állandóan arra fognak törekedni, hogy
veszteségüket valamilyen módon, de minél hamarabb kipótolják.
Idegen környezetbe jutva, a tisztesség, a rokonság és a barátság
kötelezettségei alól feloldva, a menekült nem arra fog törekedni
hogy ebben az ideiglenes és bizonytalan helyzetben új barátokat.

vagy épen tartós üzleti összeköttetéseket szerezzen magának; s mindent a mit maga körül lát csak abból a szempontból ítél meg, hogy mennyire veheti annak hasznát létfenntartására, Megengedett és tiltott eszközök között nem igen válogat a menekült, a kinek nincsen mit kockáztatnia, az nem aggályoskodik sokat, így jönnek létre egyes látszólag teljesen egyszerű kereskedelmi ügyletek, a melyekről utóbb kitéjük, hogy valójukban a legbotnyolultabb vagyon elleni bűncselekmények.

„Általános és már nemzetközi jelleget öltő jelenség egyébként a fiatalkorúak növekvő kriminalitása is a háború alatt.² Az emberiség ezen korán elkorcsosodó hajtásainak kiváló tanulmányozói már is megállapították, hogy a háború által a fiatalkorúak személyes viszonyaiban közvetlenül előidézett változások (magasabb munkabérek nagyobb hatáskörrel bíró állások betöltése stb.) kisebb mértékben okozzák ezeknek elzüllesztését, mint azok az, ugyancsak háborús állapotok, a melyek őket csak közvetve érintik, A családfő katonai szolgálatra vonul be, az anya a helyett, hogy a háztartással foglalkoznék kénytelen idegeneknél munkát vállalni, s így ne csodáljuk, ha a rendszeres felügyelet nélkül Tevő serdületlen családtagok, a kik most már napi foglalkozásukat saját ízlésük szerint állapíthatják meg, könnyen cserélik fel a tisztességes munkát valami gyanús tevékenységgel, és még a jobbik eset az, ha ez utóbbit a rendes munkájuk mellett csak mint mellékfoglalkozást űzik.

A háborús helyzet által felkorbácsolt nagyvárosi életben való szabad, felügyelet nélküli csavargás különösen alkalmasnak mutatkozott arra, hogy a szorgos házi nevelésnek jó hatását, a mely a fiatalkorút gyakran őrizte meg attól, hogy bűnös szándékai tettekben nyerjenek megtestesülést, a legrövidebb idő alatt is semmivé tegye. A fiatalkorúak bíróságai által elbírált esetek túlnyomó részében vezethető vissza végeredményben a züllés oka a családfőnek katonai szolgálatra történt behívására. Végül még utalnák a háború alatt a bűnözés útjára lépett nők nem jelentéktelen osztályára is. Túlzás nélkül mondhatjuk, hogy a egyjelentékenyebb változás, a melyet a háború az egyes társadalmi osztályok életmódjára előidézett, az alacsonyabb szociális

³ Lásd erről a kérdéstről Deutsche Sfrarechtszeitung 1916. évi Köhne értekezését IV. évf. 1—2. füzet.

rétegekhez tartozó nők körében állott be. Egy részben hiányos műveltségű, részben míveletlen embertömegről van itt szó, a mely átmenet nélkül zökkent ki rendes helyzetéből és a melynek egyrészt még nem jutott ideje arra, hogy az új viszonyoknak megfelelően elrendezkedjék, sem pedig, hogy régi szokásaiból kivetkőzhessék. A katonai szolgálatra bevonultak női családtagjai váratlanul jutottak oly helyzetbe, a mely a feministák munkaprogramjában ugyan mint végső cél szerepel, a mely azonban hirtelenében megvalósítva nem maradt súlyos következmények nélkül. Széles perspektívák nyílnak a nő képességeinek érvényesülésére, de másrésztől szomorú tapasztalatok igazolják, hogy a családfőnek az anya által való helyettesítése odahaza és egyszersmind a férfiak munkájának ellátása a nő által nagyon nehezen megoldható feladat. Ismeretes dolog, hogy a női kriminalitás sajátos, állandó csaknem egyetemes ismérveket tüntet fel, a melynek eredetét a női lény szervezetében találjuk meg. Megállapítható, hogy ezek az ismérvek megmaradtak a bűnöző nőnél, háború alatt is, noha azoknak életkörülményei lényeges változáson mentek keresztül, azonban a régi motívumokhoz többletként csatlakoztak újak is, a melyeket éppen ezen helyzetváltozások visszahatásainak tekinthetünk. A férfi helyét betölteni igyekvő nőnek újabb veszélyekkel, megpróbáltatásokkal, s nehézségekkel kellett szembe néznie, a melyek legyőzése helyett a kezdő bűnözők gondatlan optimismusával gyakran azoknak tiltott meg kerülését választotta. Rendes körülmények között nem szokott feltűnni, hogy nemcsak a közintézményeknél és magánvállalatoknál működők felelősségteljes munkájához, hanem, még az aránylag egyszerűbb férfi munka végzésére is csak már egy bizonyos fokig fegyelmezett egyén képes, a kit egykönnyen az alkalom kísértésbe nem hozhat és akit a bűn váratlanul felbukkanó ösvényei sem szédítenek meg. Mert önuralom kell ahhoz minden esetre, hogy valaki megtudja állani hogy saját és hozzátartozói nyomorán a keze ügyébe kerülő idgen pénzzel enyhíteni ne próbáljon, nem könnyű dolog egykedvűen túrni szeszélyeket és meg nem érdemelt bántalmakat, a melyek minden függőségi viszonynak elmaradhatatlan kísérői, erős akarat kell végre ahhoz is, hogy a hivatás kötelességeinek minden személyes vágyat és önző törekvést alá tudjunk rendelni. Oly nehézségek ezek, a melyek általában

és a teljes erkölcsi züllésbe nem sülyedt férfiak túlnyomó többsége számára megöl cihátoknak mutatkoznak, a melyek azonban az új pályájuk elején álló nők számára már sokkal súlyosabb feladatot képeznek. A nő, mint családfő és a nő mint kenyérkereső gyakran kerül megoldhatatlan ellentétbe egymással és utóbb a büntető törvények rendelkezéseivel. Másrészről azonban azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a háborús állapotok a sajátosan női kriminalitás felburjánzását is erősen előmozdították. Régi, primitív statisztikai adatok bizonyítják, hogy azokban a városokban, a hol állandóan katonaság van elhelyezve a szemérem elleni bűncselekmények s a törvénytelen születések száma lényegesen nagyobb más helységekhez viszonyítva. Elválasztathatatlannal függnék ezen jelenségekkel a kerítés és a magzatelhajtás bűncselekményei össze. Mindezek a tapasztalati tények a háború alatt is megtartották érvényüket sőt fokozott mértékben is érezhették hatásukat, a mi nem csupán a népesség (különösen férfiak) gyakori helyzetváltoztatásának, a rendezett családi élet hiányának, de egyszersmind a megzavart nemi élet, a férj távolléte, valamint, a mozgalmas idők idegességével együtt járó fokozott nemi inger hatásának is tudható be.

7/. A háború hatása a bűncselekményekre.

Újabbban már mindtöbben kezdik belátni; mennyire, óvatosan kell a bűnügyi statisztika eredményeit mérlegelni. Hiba volna ugyanis figyelmen kívül hagyni — a mire legutóbb v. Hoegel is egy igen érdekes cikk keretében figyelmeztet bennünket,⁸ — hogy lényeges különbség áll fenn a statisztika számára feldolgozhatóvá tett és a valóságban elkövetett bűncselekmények száma között, Ily körülmények között pedig az egyes években kimutatható bűncselekmények száma is gyakran a büntetőjoggal és a büntető politikával össze nem függő távoli sőt véletlen mozzanatoktól fog függni. A nyomozó hatóságok munkájának célhozvezető vagy kevésbé tökéletes volta, a lakosság természete a följelentések magtétéle szempontjából (nem törődömség stb., a terep viszonyok, szökés lehetősége) mind oly körülmények, a melyek a statisztikának tényleges helyzethez való alkalmazkodás

³ Deutsche Strafrechtszeitung, III. évf. 3—4. füz.

sát, vagy attól való eltávolodását nagyban befolyásolhatják. Másrészt viszont azt se tévesszük szem elől, hogy bármily értékesek is a tudomány szempontjából a statisztika útján nyert ismeretek, ha csupán egy rövidebb időköz kriminalitását vizsgáljuk, úgy az itt nyert tanulságok kevésbé lesznek alkalmasak arra, hogy azt a statisztika általánosító elvei szerint feldolgozzuk. Hogy 1—2 évre terjedő időn belül a bíróságok elé kevesebb lopás, csalás, vagy becsületsértési ügy került, mint egyébként, ez a tény még egymagában aligha lesz alkalmas az állam emelkedő jogbiztonságát tanúsítani. Megbízhatóbbnak tartanám azt a módszert, — ha nem is mutathat fel oly kézzelfogható eredményeket, a mely az általánosítás helyett az egyes időszakokban tipikusakká vált bűncselekményeket veszi vizsgálat alá és ezek minőségéből, valamint abból, hogy kik milyen bűncselekményeket és mily körülmények között követnek el, igyekszik azon időszak képét, bűnügyi szempontból összeállítani. Az alábbiakban néhány észleletről számolok be, a melyek a fenti elvek keresztülvitele mellett tűnnek szembe és a melyeket a polgári népeességnek a háború ideje alatt való kriminalitása szempontjából jellemzőknek tartok.

Ha a bűncselekmények legkiterjedtebb osztályát, a vagyon elleni delictumokat vesszük ebből a szempontból szemügyre, célszerű a súlyos és könnyebb természetű bűncselekmények szerint különbséget tenni. A könnyebb természetű bűncselekmények, a melyeket azonban bizonyos minősítő körülmények fennforgása esetén a törvény néha büntettnek tekint, megvan a maguk sajátos tettes-anyaga. Bizonytalan, munkakerülő existenciák, vágyaikon uralkodni nem tudó alkalmazottak és cselédek, a kik a bűnözésre az alkalmat maguk keresik, vagy annak, — ha az önként adódik ellentállani nem tudnak. Ezen elemek magatartásában a háborús idők sem idéztek elő említésre méltó változást. Nevezetes azonban az a többlet, a mely a büntetéseken ezen táborához csatlakozott és annak is, az a része, a mely oly egyénekből telik ki, a kik a háború kezdetéig rendezett viszonyok között éltek és a kikben csupán a válságos idők okozta gyakori lelki izgalmak tudták a béklyókat szétrepeszteni, a melyek a társadalomban élő embert a bűncselekmények elkövetésétől vissza tartják.

A csekélyebb vagyon elleni cselekményeknek közös ismérve, hogy azokat legtöbbször jelentéktelen, csupán a pillanat-

nyi hiányérzetet kielégítő javak megszerzése céljából követik el. Másrészt pedig ezek a cselekmények azok, a melyeket gyakran egy tulajdonképeni ok nélkül, pusztán élvezetvágyból, kapzsiságból, ostobaságból, vagy általános erkölcsi züllöttség következtében hajtanak végre. A csalót, a ki a bűncselekmény által csak néhány korona haszonhoz remél jutni, de a melylyel jövőjét és becsületét akarja megmenteni, valamint a tolvajt is, a kenyeret lop éhező, és beteg családja részére, manapság már inkább csak a realista regényírók megható, de a való állapotoktól mindinkább eltávolodó munkáiban találhatjuk fel. A hajlandóság azonban, mely csekély értékű tárgyak könnyelmű eltulajdonítására készítet a háború óta igen jelentékeny mértékben emelkedett. Az általános áremelkedés, a mely Magyarországon különösen is észlelhetővé vált, arra kényszerítette a nagy tömeget, hogy szükségleteikben a minimumra szorítkozzanak, Életszükségleti cikkek, az olcsó fényűzés tárgyainak megszerzése a melyek ezelőtt a vagyontalan osztályok tagjai számára is hozzáférhetőek voltak, épen a nagy drágaság folytán elérhetetlenekké lettek. Már pedig semmi sem esik nehezebben, mint alacsony műveltségű egyéneknek lemondani oly élvezetekről, a melyekhez előzőleg már hosszabb időn keresztül hozzászoktak volt. A nép fia csaknem kizárólag testi élvezetekre van utalva, a melyeknek ha hiányát érzi, könnyen veszélyeztetni lelki egyensúlyát is. A mihez még az is járult, hogy a zaklatott idők, a folyton változó állapotok az élvezetvágyat nem csak hogy nem csökkentették, hanem sok tekintetben egy már egészen beteges mértékig fokozták.

A szövetséges hadak győzelmes előnyomulását legjobban esik a korcsmásban baráti körben megünnepelni, a népfelkelő, a kinek a közeljövőben fegyveres szolgálatra kell bevonulnia nem csak hogy teljes semmittevés közepette gyűjt erőt már hetekkel megelőzőleg az új hivatáshoz, hanem búsongó kedély állapotában és vezérelve ama gondolat által, hogy „ki tudja visszajövök e még élve”, oly élvezeteket enged meg magának, a melyek ellenértékét rendszerint csak valamely bűncselekmény elkövetése árán képes megszerezni. Hogy a nagyszámú köztudomásra jutott esetek közül csupán egy különösen jellegzetes csoportra utaljak, felemlítem az ügynököket, a kik bevonulásuk előtt a bizományba kapott árukkal el nem számolnak, a beszédett idegen pénzeket elmulatják, és behódolnak annak a felfogásnak, hogy okosabb a

polgári élet utolsó napjait vidáman, mulatozás közepette eltölteni, mint az elmúlt időkből még fennmaradt kötelezettségek ki-elégítésére törekedni. Mindezek a körülmények nem jelentéktelen mértékben járultak ahhoz, hogy már néhány hónappal a háború kitörése után is oly elemek kerülnek csekélyebb súlyú vagyron elleni bűncselekmények miatt vádlottakként a bíróság elé, a kik mindezideig a büntetőtörvényeket teljes tiszteletben tartották. Végre pedig voltak olyanok is, a kiknek az igaz útról való letérését nagyban előmozdította az a szélteben elterjedt és egész, tévesen értelmezett hír, hogy a békekötéskor valamennyi fegyveres szolgálatot teljesítő egyén bármely bűncselekményre vonatkozó amnestiában fog részesülni. A remény, hogy „Salvus conductust” hoz a jövő az idáig tiltott utakon keresztül nem ritkán döntő súlylyai esett a mértékbe, ha a tervezeténél a büntettes egy elkövetendő cselekmény lehetséges következményeit latolgatta.

Általában megfelelni látszik a való helyzetnek, ha kiindulunk abból az elvből, hogy míg a könnyebb természetű vagyron elleni bűncselekmények elkövetésével, (értve ezalatt olyan bűncselekményeket, a melyeknél az okozott vagyoni kár csekélyebb összeg) a véletlennek, az alkalomnak, míg a súlyosabb vagyron elleni cselekményeknél a tervszerű előkészületnek, a gondos számításnak és egyéb hasonlóképen hosszabb időt igénybe vevő tevékenységnek jut a fősúly. A háború óta azonban sok tekintetben megváltozott a helyzet, és szemmelláthatóvá lett, hogy a változott körülmények között az alkalom, váratlan alakulatok, a legsúlyosabb vagyron elleni cselekmények elkövetése, s a véghezvitel mikéntjére döntő befolyással voltak.

Egyesek elszánt merészsége és ravaszsága párosulva egy különleges alkalmazkodó képességgel, a melynek segélyével ők a helyzetet sebtiben áttekinteni és azon felülkerekedni tudtak, lehetővé tette, hogy a háborús állapotok szűkös napjait arra használják fel, hogy rövidesen előkészítsék a talajt oly bűncselekmények elkövetéséhez, a melyek rendes körülmények között ha egyáltalán, úgy csak hónapokon keresztül tartó szorgos előmunkálatok után járhattak volna sikerrel. A háború legelején vált már észrevehetővé, hogy a kereslet és kínálat közötti rendszerinti egyensúly bomlásnak indul és hogy ezen egyensúlynak a közeljövőben való helyreálltára gondolni sem lehet. A beállott

áremelkedés javukra szolgált mindazoknak, kik a mindennapi szükséglet kielégítésére szolgáló áruk nagyobb mennyisége ielett rendelkeztek, s kik közül nem egynek sikerült az általános zavarodásban vagyont néhány nap lefolyása alatt megkészszerezni. Megállapítható azonban számos felmerült — itt most nem részletezhető — eset alapján, hogy a gyors vagyonszerzésnek ezek a példái a kevésbé művelt osztályok erkölcsi felfogására valósággal romboló hatással jártak. Elharapódzott egy vad hajsza a tisztességes munka nélkül csupán merész üzérkedésekkel való vagyonszerzés után. A jövedelmet, melyet egy állandó polgári foglalkozás nyújtani képes, összehasonlítják a hadi szállítók hatalmas nyereségeivel és eredményként azt a meggyőződést meritik, hogy hiba lenne a kedvező alkalmat elmulasztani! A vállalkozó szellem kimeríthetetlen változatokban tűnik elő; itt találjuk a szerény kis boltost, a kinek minimális volt az évi forgalma, s a ki most néhány nap alatt százazrekre menő árut vásárol és ad el, itt találjuk a női szabót, a ki ezerszámra szállítja a lovakat a katonaságnak, sőt az az ügyvéd sem tartozott a ritkaságok közé, a ki a háború tartamára régi foglalkozását zab szállítással cserélte fel. Ezeknek a természetellenes viszonyoknak hátrányos következményei csakhamar mutatkoztak is egy általános bizonytalanság és zavar alakjában. Eladó és vevő a jogaik és kötelezettségeik tekintetében teljes tudatlanságban leledzettek. Ez a helyzet alkalmat adott arra, hogy a társadalomnak egy különleges csoportja, a melynek tagjait általában a „problematikus existenciák” gyűjtőnévvel szokták megjelölni, élénk de a közre annál károsabb tevékenységbe kezdessen. A túlhajszolt sietés, a mely a vagyonokról rendelkező szerződések megkötésénél is szokásba jött a háború óta, magával hozta azt is, hogy a feleknek még arra sem volt elegendő idejük, hogy egymás vagyoni helyzete és megbízhatósága után érdeklődhessenek. Jelentékeny üzleteket annyira minden körültekintést mellőzve kötnek meg, a mint az még rövid idő előtt el sem volt képzelhető. Csakhamar bekövetkezett azonban a reakció, és a szerződések teljesítésénél súlyosan bosszulta meg magát az előző felületesség és hiszékenység. Majd az eladó túnt el a felvett foglalóval ha a teljesítés idejét érezte közeledni, majd a megállapított minőség helyett szállított ugyanez hasznavehetetlen árát, viszont az sem volt ritka dolog, hogy a vevő még fizetés előtt tudta kicsalni az árut és azzal

szökött meg. Akár melyik fél is károsodott ily bűncselekmények által, sorsába beletörődni egyik sem tudott és minduntalan azon igyekeztek, hogy a kárt ismét más személyre háríthassa át. Megengedett és tiltott eszközök eközben egy széjjelválaszthatatlan tömeggé gyúratnak össze, a legtöbben maguk sem veszik észre midőn a kriminalitásnak gyakran taposott határmésgyéjéről a bűncselekmények országának területére lépnek. És alig lesz túlzás benne, ha a harctéren elszenvedett veszteségeket, a rendkívüli állapotok okozta és az erkölcsök terén beállott pusztító harzással összehasonlítjuk. A súlyos vagyon elleni cselekmények közé sorozhatók a hadiszállítások körül elkövetett visszaélések is, a melyeknél azonban a rendkívül súlyos eredmények a bűncselekmény veszélyességét hatványozzák. Ezen cselekmények természetével az irodalomban már oly bőven foglalkoztak, hogy azoknak néhány szóval való jellemzése céltalan igyekezet lenne, Ezért csak annyit jegyzünk meg, hogy az állam szorult helyzetét vagyoni haszon szerzésére kihasználó bűncselekményekkel szemben a magyar büntetőjogban kifejlődött, számos oly intézmény igénybe vételét kellett felfüggeszteni, a melyeket a közönséges bűncselekményt elkövetett büntetett érdekében hosszú időn keresztül nélkülözhetetlennek tartottunk,

A testi sértéseknek sem tulajdonítható jelentéktelen szerep a háborús idők kriminalitásának történetében. Régi tapasztalat, a melyet azonban a tények különösen a német-francia háború után igazoltak, hogy a hosszabb fegyveres szolgálat különösen a társadalom alacsonyabb osztályaiban, mindenkor az erkölcsök általános eldurvulását vonja maga után. Ez a jelenség már a jelenlegi világháború alatt is kétségtelenül tapasztalható. A tényleges katonai szolgálat tartalma alatt még sikerült a szigorú fegyvellemmel ezen eldurvulásnak veszedelmesebb kitöréseit visszafojtani, Mihelyt azonban a szolgálatban megszakadás áll be és a katonák szabadságra, vagy mint rokkantak a hadsereg kötelékéből elbocsájtva a polgári lakossággal közvetlen érintkezésbe jutnak, ekkor a háborúskodás folyamán bekövetkezett jellem és vérmérsékletváltozás csakhamar félreismerhetetlenül érezteti hatását. Jelentéktelen nézeteltérések, a melyek egyébként legrosszabb esetben néhány szokásos sértő szóval nyertek volna elintéztést, jelenleg véres összetűzéseket okoznak. Az idegek túlfeszítettsége hozza magával, hogy a legköznapiasabb jelensége-

ket sem képesek nyugodtan megítélni. A ki háborúban volt, az megszokta az embervér látását, a ki saját életét gyakran tette kockára, annak szemében szükségképen a mások egészsége és élete is veszít értékéből. A hadi szolgálatban megszokott gyors elhatározással szeretik az esetleges sértéseket és igazságtalanságokat azonnal megtorolni. A „talio” elvének rég feledésbe merült tételei új hívekre találnak, a kik azonban még elődeiken is tútesznek, a mennyiben a szemet és a fogat gyakran már egy gúnyos bántó megjegyzésért avagy egy értéktelen tárgy elvétele miatt is veszik a felháborodásukat zabolázni képtelen sértettek. Az alkoholélvezet hatása e téren sem marad el. A hazatérő katona, a ki hosszabb idő óta szeszes italok fogyasztásától tartózkodni volt kénytelen, legtöbbször fokozott mértékben fog ezen szenvedélynek áldozni, míg ellenálló képessége a hosszas abstinencia, sőt gyakran betegség következtében is ugyancsak csökkent. Ily módon azután a szesz pusztító hatása mindvégig nyílt kapukra talál. A mértéktelen alkoholfogyasztás, valamint az amúgy is felizgatott kedély állapot oly körülményeknek bizonyultak, a melyek részben egymással szoros összefüggésben, részben az élelmiszerek magas ára következtében gyakran hiányos táplálkozás visszahatásával párosulva, egyéb bűncselekmények elkövetése körül is igen figyelemre méltó hatással voltak. Az üres gyomor jellemző ismérvek bizonyult nem csupán a vagyon elleni cselekmények, hanem a becsület ellen elkövetett delictumok körében is. Nem csupán véletlen, avagy a nép kötedő természetében rejlő körülmény az sem, hogy a polgári bíróság hatásköre alá tartozó lakosság jelentékeny számbeli csökkenése dacára a magánvádra üldözendő cselekmények alig kevesbedtek valamivel és meg van annak is a benső oka, hogy oly időkben, a mikor feltételezhető lenne, hogy a nagy tömegnek figyelme is saját apró-cseprő ügyes bajos dolgaitól elfordulva, a világ és saját küzködő nemzetének sorsára van irányítva, a bíróságoknak napról-napra, — akár csak a béke idején — kicsinyes, gyakran gyerekes cívódások folytatásához és felelevenítéséhez kell segédkezet nyújtaniok. Ily jelenségek fölött nem lehet válvonogatással napirendre térni, a különböző — különösen Németországban szokásos — és a perlekedő felek közt szétosztott, meggyőző szavakba öltöztetett felhívások sem segíthettek a dolgon. Az általános nyugtalanság, a közállapotok gya-

kori változása, a családi életben a családfő, avagy valamely hozzá tartozó hadbavonulása következtében beállott nagy átalakulások, az elsőrendű szükségleti cikkek árának folytonos emelkedése mindezek oly körülmények, a melyek folytonosan-új és újabb anyagot szolgáltatnak a különben béketűrő elemek összeüt-közéseire. Csak a ki az eseményeket a maguk összetartózságában, kölcsönhatásukkal együtt veszi figyelembe, csak az *nem* fogja természetellenesnek találni, hogy a nép épen a történelem ezen halálosan komoly éveiben nagyobb szükségét érezte, mint” egyébként, hogy jelentéktelen feleselések és sértegetések miatt a bíróságok munkáját és idejét elfoglalja. Csak aki átlátja, hogy a civódások, a sértő kijelentések, rágalmazó beszédek igen gyakran épen a folyton súlyosbodó életviszonyoknak, tehát a háborús állapotoknak következményei, csak az fogja -meglelni azokat a valódi okokat, a mely a főmagánvád alapján lefolytatott elfárasok számbeli emelkedését előidéztek.

Alig szükséges kiemelni, hogy a háború hatása a többi, s a fentiekben nem említett bűncselekmények körül is érezhető volt, ezekre azonban, a részletes és különleges elváltozások taglalását mellőzve, e helyütt kitérni nem szándékoztam.

///. A háború hatása a büntetésekre.

A tudományos kutatások újabb eredményeként ellenállhatatlan erővel követel elismerést az a felfogás, a melynek tárgya az abszolút igazságok felfedezésére irányuló theoriák fogalmi lehetetlenségének kimutatása. Nem tévesztendő össze ezek a megállapítások a minden tudományos meggyőződést a bizonytalanság ködfátyolába burkoló „ignoramus”-elmélet hajtásaival. Ellenkezőleg kiérezzük belőle a „tout comprendre” világnézet üde életerejét, a mely nem téveszti szem elől, mily számosak, különbözök és változatosak lehetnek azok a körülmények, a melyek végeredményben a külvilágban egy valamely változás előidézői. A büntetés feladatát és céljait fejtegető számos elmélet mindegyikét abban a biztos tudatban alkották, hogy az alkalmas lesz e nehéz kérdésnek feltétlen biztonsággal való megoldására. Az örök igazságként kinyilatkoztatott tételeket csakhamar halomra döntötte egy későbbi bűvárkodónak felfedezése a ki új szabványokban vélte felismerni a dolog lényegét, azonban

az utóbbiak is csak egy bizonyos időpont jogi meggyőződéséből levont tanulságoknak egybefoglalását tartalmazzák és újabb tapasztalatok után csakhamar szintén meghaladottaknak tekintettek. Önkénytelenül is felújul előttünk a kérdés az ily folytonos mozgás és változás szemlélete közben, vajjon lehetséges-e egyáltalában a büntetés részére egy egységes célt felállítani és a büntetést — hacsak nem teljes általánosságban — ezen cél előmozdítása érdekében szabályozni?

A ki a büntető törvényhozás újabb munkálatait különösen a közelmúlt időben figyelemmel tanulmányozta, minden esetre észre vette, hogy valamely törvénynek célja és rendeltetése — bármennyire kétségtelenül is szögezze azt le a vonatkozó indoklás, alkalmazás közben kisebb-nagyobb változáson megy át, A büntetőtörvény könyvektől eltekintve alig akad törvény, a mely alkalmas lenne arra, hogy a gyakorlatban több célnak álljon szolgálatában. Egy irányadó és amely mely a törvényhozó művét ennek teljességében uralja, csakhamar túlsúlyra fog jutni, megszabja a joggyakorlat alapelveit és egváb szempontoknak csak akkor enged érvényesülést, ha és a mennyiben saját céljainak elő-mozdítására van kilátás ebből. Kétségbevonhatatlanul tűnik ki ily nézőpontok megállapítása után, hogy- pld. a becsület védelméről szóló törvény elsősorban is a becsületükben ártatlanul megbántott egyének oltalmazására és mellékesen, másodsorban gondoskodik csupán a tettes megjavításáról avagy elijesztéséről. Míg a fiatalokúak érdekében működő kodifikációnak vezérlő gondolata a javítás a megtorlással szemben. Majd a közveszé-lyes munkakerülők megrendszabályozásánál a biztonsági intézkedések voltak a leglényegesebbek. Végre pedig a legutóbbi időben szerzett tapasztalatok oda mutatnak, hogy mindazon büntető jogszabályoknak, a melyek megalkotását, a háborús viszonyokkal kapcsolatosan fellépő visszaélések tették szükségessé, a megtorlás eszméje képezi a gyakorlatban legfontosabb és legközvetlenebb irányelvet,

A mi már mostan a közönséges bűncselekményeknek a háború tartama alatt való üldözését illeti, két fő nézőpont közt kell különböztetni, a melyek mindegyike, különleges, rendkívüli közállapotok hatása alatt jött létre. A büntetés lényegéül egy bizonyos generalpreventív hatást tudnak be;

a büntetés szárnyain menjen szét az ország minden tájékára az a meggyőződés, mely szerint az államnak vésteljes napjaiban minden egyes polgár kötelessége a köz jóllét érdekében teljes erejével közremunkálni. Számítanak egy általános, magasabb kötelességérzet megnyilvánulására és a büntetendő cselekmény ez esetben első sorban is, mint az állam céljaival ellentétbe jutó tevékenység jön számításba, a melynek szigorú megbüntetése, pedig elengedhetetlen bizonyos magasabb érdekek megóvása szempontjából. A második irányzat végső kihatásában azon agondolaton alapszik, hogy még a világháború sem tekinthető oly eseménynek, a mely a tudományoknak régi és helyesnek bizonyult alapelvét feldönteni képes lenne. Most sem tekinthetni el attól, hogy a büntetések kimérésénél a lényeges ismérv a tettes egyéni bűnössége legyen, a mely pedig külső és távoli szempontok által nem befolyásolható. Számolnunk kell különösen azokkal, a háború által előidézett különleges helyzettel, a melyek a létfeltételeit napról-napra súlyosbítják, a melyek a nők és gyermekek beláthatatlan tömegét fosztották meg eltartójuktól és a melyek a bűnözési alkalmat nagyban szaporították. Figyelembe kell venni mindezeket, hogy megérthessük, hogy az ezen váltságos idők büntetésében, a mennyiben ez a rendkívüli állapotok hatása alatt került a kriminalitás ingoványaira, a bűnös hajlandóság a mely tulajdonképeni tárgya az egyedi és általános megelőzésnek, kisebb intenzitással jut kifejezésre, mint a békés idők bűnözőjében. így lesz a háború ténye két egymással ellentétes felfogás kiinduló pontja, a mely felfogások azonban különösképen néha egy idejűleg és ugyanazon eset keretén belül érvényre találnak.

Nem érdektelen dolog megfigyelni azt a különös jelenséget is, hogy miként érvényesítik hatásukat már a bűnösség kérdésének eldöntésénél is részben nyilvánvalóan, részben csak észrevétlenül azok a szempontok, amelyek voltaképen csak a bűnösség kimondása után, tehát a büntetés nagyságának megállapításánál érdemelnének figyelmet. A törvényhozó járt e tekintetben elől a példával, midőn privilegizált eseteket vett fel, a melyekben valamennyi tényálladáki körülmény fennforgása dacára a bűnösség megállapíthatását kizárta, mert bizonyos, teljesen különleges körülmények következtében a tettes megbüntetését kívánatos-

nek nem tartotta. (A hozzátartozók büntetlensége a bűnpártolásnál, tevékeny bűnbánat mint büntetést kizáró ok stb.) Tekintve, hogy a joggyakorlatnak nem áll módjában ezen kivételes eseteket szaporítani, kibúvókat keres, hogy oly ügyekben, midőn a büntetés elszenvedése az uralkodó felfogásból származó általános meggyőződéssel ellenkezésben állana, a tényállás körülményeket bizonyos, rendkívüli nézőpontokból taglalva, az ily eltolódások által létrejött réseken a büntettes elillanhasson. Ezen gyakorlattal párhuzamban érvényesíti hatását az az irányzat is, a melynek fő célja a bűnöző egyén kivétel nélküli és a cselekménnyel mindenben arányban álló megbüntetését biztosítani. A büntetőjog ősi, kijegecedett fogalmai ilyenkor új tartalmat nyernek. A szándék és gondatlanság körének kiterjesztése (dolus eventualis — culpa levissima) mind csak azt a célt szolgálják, hogy a deliquenst a kiérdemelt büntetés teljes súlyával érje. Ha példára van szükség ide vonatkozóan; úgy igen tanulságosak a hadi szállítások körül elkövetett visszaélések szemügyre vétele. Az új törvénynek csak néhány havi alkalmazása után már is bekövetkezett a büntetőjog több alapfogalmának átformálása, a mi pedig a bűnösségnek eddig nem ismert tág határokon belül való megállapítását tette lehetővé. Egyszerre éreztetik azonban hatásukat a fenebb említett különböző sőt egymással ellentétes felfogások oly cselekmények elbírálásánál, a melyeket bizonyos mértékig, a tettes hibáján kívül a háború következtében beállott kedvezőtlen megélhetési viszonyok idéztek elő. A fondorlatos tévedésbe ejtésre irányuló szándék többek között egy „ad hoc” felállított megszorító magyarázatban részesül, midőn arról van szó, hogy a hadisegély jogosulatlan igénybe vétele csalás-e vagy csupán a pénzügyminiszteri rendeletben megállapított kihágás. Sőt a hol még ily módon sem lehetett tagadó választ adni a bűnösség kérdésében, ott a fenti körülmények legalább, mint lényeges enyhítő körülmények vétettek figyelembe. Így történt azután, hogy két önálló és egymással ellentétes irányban jutottak érvényesüléshez a háborúnak a büntettesekre irányuló hatásai.

Legyen szabad még egy további, a büntetés kiszabására befolyást gyakoroló, és különösen a perrendtartás szempontjából nyomatékos körülményre röviden utalnom. Tapasztalati tény,

hogy a bíró súlyos büntetés kimondására csak akkor határozza el magát, ha a tettes bűnösségéről minden kétséget kizáróan meg van győződve. Ilyenkor teljes bizonyosság szükséges; nem elég az „alapos gyanú,” sem a vádnak a védelem által meg nem cáfolt állításai.” Ezt a bizonyosságot a bíró azonban csupán törvényes bizonyítási eszközök segélyével, a szóbeliség és közvetlenség elveinek teljes tiszteletben tartása mellett szerezheti meg magának. Tapasztaljon akár csak egy csekély jelentőségű hiányt is a bíró az összehordott bizonyítékok között, észleljen mesterséges logikai kapcsokat a vádhatóság következtetéseinak egybefűzésénél úgy ez már csak egy aránylag enyhe büntetés kiszabására fogja indítani, ha egyébként a vádlott védekezése nyilvánvaló ellentétben is áll a bizonyítható tényekkel. Már pedig a háborús állapotok gyakorta előidéztek azt a helyzetet, a mikor a vádló nem képes valamennyi bizonyítékát a bíróság rendelkezésére bocsájtani. Az eljárás folyama alatt a tanúk fegyveres szolgálat teljesítésére vonultak be, a hadbavonult családtagjai lakhelyet változtattak, a hol könnyebb a megélhetésük, és így azután oly bűncselekményeket is, a melyeknek elkövetését a nyomozás során még számos tanú teljes részletességgel bizonyította, a fő tárgyaláson a szóbeliség szabályainak megvédése mellett csupán több rendbeli föltevés és következtetés elfogadása esetében lehetett bebizonyítottnak tekinteni.

Ehhez járult még az a további körülmény is, hogy a harc-térről hazatért tanúk oly események részletei felől, a melyeket még hadbavonulásuk előtt észleltek, egy sajátságos és mindenfelé tapasztalt, de pontosan még fel nem derített okból, csupán igen hiányosan tudtak visszaemlékezni, úgy hogy a bizonyítás anyaga hiányos maradt még azokban az esetekben is, a melyekben a bűnvádi eljárást a fegyveres szolgálatot teljesítő tanú kihallgatásáig felfüggesztették. Ezek a jelenségek is magyarázatul szolgálnak, ha az egyes esetekben kiszabott büntetések oly enyheségről tesznek tanúságot, a mely a bűncselekmény objektív körülményeire tekintettel indokoltaknak nem mutatkoznak.

Igyekeztem oda irányult, hogy utaljak a fentiekben azokra

⁴ Lásd erről a kérdéstről Falcke tollából a Deutsche Juristen Zeitung XX. évf, 7/8. számában megjelent értekezést.

a messzekiható változásokra, a melyeket a bábom a büntetőjog terén előidézett. Ha még idejében sikerülne a tudomány elméleti gyakorlati művelőinek figyelmét az átalakulások vizsgálata és mérlegelése érdekében teljes mértékben felkelteni úgy bizonyára oly gazdag termőföldek nyílnának meg, a kutatók szemei előtt, a melyekben szerzett tapasztalatok a büntető codex küszöbön álló gyökeres reform munkálatainál is meghoznák gyümölcseiket.